

ב"ה

העבודה 'בכוח עצמו'

המעלה בעבודה פשוטה,
ללא התעוררות וגילויים נעלים,
ושאיכותה להשלמתה הכוונה ב'דירה בתחתונים'.

המשך המאמרים 'ומקנה רב'
- מתוך המשך 'יו"ט של ר"ה' תרס"ו -

פתיחה

מהם שלשת המצוות/הלכות שקשות עליך,
ומצריכות עבודה רבה ו'קבלת עול' כדי לקיימם?

1. _____
2. _____
3. _____

בחר לך מצווה אחת מהשלשה, ובעז"ה במשך ששת השבועות הבאים
נעבוד על המצווה הנ"ל עד שבעז"ה תוכל לקיימה מתוך חשק וחיות.

כפתיחה ללימוד העניין, נעלה את השאלה המרכזית שאודותה נדון
בסוגייתנו:

מדוע חשובה כל כך העבודה והיגיעה בעבודת ה', והאם לא טוב יותר
שנשמתנו של כל יהודי תתעורר מעצמה לעבודתו ית'?

את השאלה נכון אל חיינו האישיים, על ידי שנתאר לעצמנו כיצד היו
נראים חיינו אילו עבודת ה' לא היתה דורשת יגיעה אלא היתה דבר
טבעי ופשוט אצל כל יהודי.

בדורותיה הראשונים של החסידות, בפרט לאחר הסתלקותו של המגיד ממזריטש, התפלגו גדולי
החסידות והקימו זרמים שונים בחסידות עצמה, כשכל אחד נותן את הדגש על פרט אחר בעבודת
ה', על פי היסודות שקבעו הבעל-שם-טוב ותלמידו המגיד.

בהקמת חסידות חב"ד סלל רבינו הזקן את הדרך לעבודה פנימית ואישית. יסודה של העבודה
הוא ב'חב"ד' שבנפשו של יהודי - עיון שכלי בחכמה, הבינה והדעת בגדולת ה' ובחובותיו של האדם,
אך המטרה היא להביא את ההתבוננות לידי פועל במידות ומעשים טובים.

שאר גדולי החסידות חלקו בזה על רבינו הזקן, ולא הסכימו לשים את העבודה האישית והיגיעה
בכוח-עצמו במרכז עבודת ה'. הם סברו שאת עיקר החיות בעבודת ה' ישאב החסיד מרבו, הצדיק,
ואילו הוא יסתפק באמונה תמימה. החילוק הקוטבי הזה בא לידי ביטוי מיוחד בסיפור הבא:

אחד מחסידיו של האדמו"ר הזקן התגורר בסמיכות לחסיד של תלמיד אחר
של המגיד, רבי חיים חייקל מאמדור. שני החסידים השקיעו רבות בעבודת
ה', כל אחד בדרכו. בשלב מסוים שם החסיד ליבו לעבודה שתלמידו של
רבי חיים חייקל מתפלל בכל יום בחיות נפלאה, חיות כזו שהוא, תלמידו

של רבינו הזקן, זוכה לה רק אחרי עבודה מאומצת ויגיעה רבה בהתבוננות בגדולת ה' על פי תורת חב"ד.

פנה החסיד אל רבו, רבינו הזקן, והתאונן בפניו: מדוע חברו זוכה בכל יום לתפילה 'בוערת', ואילו אצלו – לפעמים התפילה 'הולכת' כראוי והוא זוכה להתעוררות גדולה, אך לפעמים לא.

ענה לו רבינו הזקן: "לא הוא 'בוער', ר' חיים חייקל 'בוער' בו!".

משמעות התשובה היתה, שאמנם זוכה תלמידו של רבי חיים חייקל לאור גדול בעבודתו, אבל האור הזה איננו 'שלו', הוא של רבו. ה'אור' אינו צריך להיות גדול כל כך, העיקר שהוא יהיה 'שלך', שהרווחת אותו ביגיעה אישית והוא לא הוענק לך כמתנה מלמעלה.

זהו אחד היסודות הגדולים בדרכה של חב"ד, העבודה הפנימית והמאומצת, המלחמה עם הטבע והמידות הטבעיות, והגיעה להשיג הכל בכוח-עצמו. בספר היום יום¹ מובאת אמרתו של הצמח-צדק המדגישה את הדבר: "פנימי הוא אשר אצלו לבקש ברכה על עבודה זהו 'אל ישעו בדברי הבל', צריך להיות 'תכבד העבודה על האנשים'". כך גם השתרש הפתגם החסידי: "אצל חסידים אין 'בדרך-ממילא'"².

וזאת עלינו להבין:

מדוע חשובה כל כך העבודה האישית? האם לא טוב יותר שנקבל 'מלמעלה' חיות בעבודת ה', ובכל יום נתפלל בחיות גדולה ונלמד בחשק רב ללא כל מאמץ?

מה דעתכם? מדוע באמת נדרשת עבודה?

ויתרה מזו: בחסידות מוסבר, שלעולם לא יגיע האדם בכוחות עצמו לרמת אהבת ויראת ה' הניתנים מלמעלה. כאשר אהבתו ויראתו ועבודת ה' שלו בנויים על הכוח הפרטי שלו, ועל המידה המצומצמת בה הוא מסגול לעבוד את ה' - הם קטנים מאד ביחס לאור והחיות הבאים אל האדם כהשפעה מלמעלה.

ועל כן מתחזקת ביותר השאלה: האם כל כך חשובה העבודה בכוח-עצמו, עד שבשבילה נוותר על המעלה הגדולה ואור הגדול שיכולים אנו לקבל באם תהיה עבודת ה' שלנו מיוסדת על גילוי-אלקי מלמעלה?

שאלה זו נשאלת על ידי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב בהמשך תרס"ו:

ולהבין בתוספת ביאור כללות ענין הנ"ל, למה צריכים עבודה בכח-עצמו דוקא, ומהו המעלה בזה. והלא האהבה ויראה הבאים מלמעלה הם

1 היום יום כ"ד תמוז, עמ' עג.

2 ראה ספר השיחות תש"ב עמ' 911. הובא גם במאמר ד"ה לויתן זה יצרת התשי"ב.

גבוהים במעלה ובמדריגה הרבה יותר, ואם כן – מפני מה צריך להיות דוקא עבודה בכח עצמו, ומהו היתרון בעבודה זו?³

לאחר שמעלה הרבי הרש"ב שאלה זו, הוא מניח את היסודות לביאור, אך כדרכו של 'המשך' – הוא פונה במהלך דבריו לבאר ולהעמיק בעניינים נוספים. רק לאחר חלק גדול מה'המשך', בקבוצת מאמרים המתחילה במאמר 'ומקנה רב' (שזכתה לשם משלה – 'המשך ומקנה רב') – פונה הרבי הרש"ב לבאר בפרטיות את המעלה המיוחדת שבעבודה בכוח-עצמו.

בקבוצת מאמרים זו, שנעסוק בה בשלב זה, מבוארת הסוגיא בפרטיות ובאריכות. בכדי להקל על הלומד נציג כעת את השלבים השונים שעל ידם נבנה הביאור:

1. הביטוי בסוגים השונים של 'עובדי ה':

במהלך הביאור נביא דוגמאות לסוגים שונים של עובדי ה', ונדון במעלות והחסרונות של כל אחת מהן. חלק גדול מהלימוד יכלול התבוננות במהות העבודה של כל אחת מהדוגמאות – האם עבודתו היא כמתנה מלמעלה או עבודה בכוח-עצמו?

• ה'בן' וה'עבד':

החלוקה הראשונה והכללית היא בין ה'בן' ל'עבד'. ה'בן' מסמל על היהודי בעל הנשמה הגבוהה, שגם בעולם הזה נרגש בה שורשה הרוחני. ה'עבד' מסמל על היהודי הפשוט, בעל הנשמה הנמוכה יותר, שעליו להתייגע יותר בעבודת ה'.

• ה'עבד נאמן' וה'עבד פשוט':

לאחר החלוקה הכללית בין בן לעבד, נדון בעומק יותר בסוגים השונים שיכולים להיות ב'עבד' עצמו – עבד שעובד בכפיה מול עבד שמשרת ברצון.

תוך כדי העיסוק בדרגות השונות בעבודת ה', נלמד להכיר גם את הדרגות הללו כמו שהן משתקפות אצלנו, בחיינו האישיים. נכיר את ה'בן' שבנו, וגם את העבד, ואפילו נדע לזהות בתוכנו את ההבדל שבין 'עבד פשוט' ל'עבד נאמן', ונזכור שכל בחינה ומדריגה עליונה ניתן למצוא אצלנו באופן מסויים, ב'זעיר אנפין'.

4. משמעות המושג 'עבודה בכוח-עצמו':

במהלך העיון נגלה שדרישת החסידות לעבודה בכוח-עצמו היא גדולה מאד. היא מעמידה אותה כיסוד עיקרי בכל העבודה. ולכן, עלנו להבין מהי המשמעות המלאה של המושג 'עבודה בכוח-עצמו', עד כמה העניין הוא רחב ועד כמה הוא החלטי.

3. המעלה הגדולה בעבודה זו:

לאחר שנבין את הדרגות השונות והמצבים השונים שישנם בעבודת ה', נבוא לבאר את הנקודה המרכזית: מה חשוב כל כך ביגיעה האישית ומדוע כדאי שהכל יהיה 'בכוח-עצמו'. בביאור המעלה שבעבודה בכוח-עצמו כמה פרטים:

- **ה'אמת' שבה:**
רק עבודה בכוח-עצמו היא עבודה אמיתית ותקפה, עבודה ללא שינויים שאינה תלויה במצבים שונים או בגורמים חיצוניים.
- **הנחת-רוח:**
מאחר והעבודה בכוח-עצמו דורשת, מטבע הדברים, יגיעה רבה יותר והקרבה גדולה יותר, על כן העבודה בכוח-עצמו גורמת נחת-רוח גדולה יותר למעלה.
- **המעלה הרעיונית - השלמת ה'כוונה העליונה':**
בסופו של הביאור נגיע לעומק העניין, מהי המעלה הרעיונית הפנימית של העבודה בכוח-עצמו, ומדוע דוקא היא רצויה יותר ונוגעת עד 'לעצמותו ממש'.
המעלה הגדולה ביותר של העבודה בכוח-עצמו, היא העובדה שדוקא עבודה כזו נוטלת חלק גדול יותר בבנין הדירה לעצמותו ית' כאן בתחתונים. דוקא כאשר העבודה נעשית בכוחו של התחתון - היא משלימה באופן מלא את הכוונה האלקית.

בחן את עצמך

היכן מצינו שהעבודה בכוח-עצמו והיגיעה האישית הם מרכזיים כל כך בעבודת ה' על פי חב"ד?
האם לדעתך יכולה להיות מעלה דוקא בעבודה ללא יגיעה, אלא כזו שבאה כמתנה מלמעלה?

נקודה למחשבה

כל יהודי השומר תורה ומצוות יודע שעליו למלאות את רצונו של הקב"ה ולקיים את כל מצוות התורה. האם שמת לב עד עתה לכך שחסידות חב"ד דורשת עבודה ויגיעה יותר משאר הדרכים בעבודת ה'?

עבודת ה' כוללת עניינים רבים: לימוד התורה, תפילה, הנהגה שבין אדם לחברו ועוד.
נסה לתאר לעצמך כיצד היה נראה אצלך כל חלק בעבודת ה' לולי הצורך ביגיעה, וכיצד הוא נראה כעת, לאחר החידוש של חסידות חב"ד הדורשת דוקא יגיעה בכוח-עצמו.

ה'בן'

אהבת הבן לאביו היא טבעית, חזקה, ומקיפה את כל חלקי נפשו של הבן. כך בעבודת ה' הבן הוא מי שזכה לאהבת ה' נעלית המאירה באופן טבעי בכל חלקי נפשו.

אנו נלמד למצוא את ה'בן' בכל אחד מאתנו, באותם רגעים של התעוררות, בהם גם יהודי פשוט מרגיש אהבה גדולה כבן קרוב.

בפרק הראשון נעסוק בדוגמא הראשונה של עובד ה', ה'בן'. דרגת הבן הינה דרגא נעלית מאד, דרגא בה זכה האדם לנשמה גבוהה, נשמה מעולם האצילות, וכל ענייני התורה והמצוות מתקבלים אצלו בצורה טבעית. כל חלקי נפשו של הבן, הפנימיים והחיצוניים, מחוברים תמיד לשרשם העליון. אך יחד עם זאת, החסרון שבבן בולט מאד: כל מעלותיו מגיעות מצד האור הגדול המאיר בנשמתו, ולא מצד עבודתו הפרטית.

המשל

בתחילת מאמר ד"ה ומקנה רב, מובא משל מהיחס של הבן לאביו, שעל ידו מתבארת הבחינה העליונה מבין הסוגים השונים של עובדי ה'. וזה לשונו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב:

וענין בחינת 'בן' יובן על דרך משל, כמו הבן אל אביו. שיש בהבן במבטו אהבה אל אביו, ובאהבה רבה ועצומה, ונמשך אחריו. וחפץ מאד מה שהוא רצון האב, דמה שהוא רצון האב – הוא גם כן רצון הבן, ומה שהוא נגד רצון האב – הרי זה גם כן נגד רצון הבן בתכלית.

ועוד זאת, דמה שהוא רצון האב – מחייב שכל הבן שכן צריך להיות, ובדרך כלל מתאים שכל הבן אל שכל האב, דכמו שמחייב שכל האב – כן מחייב שכל הבן.

והרי הוא עושה כפי רצון האב בכל פרט, וגם עובדו בעבודה בפועל-ממש, בעבודה תמה בכל לבו ונפשו⁴.

היחס בין בן לאביו הוא פנימי ועמוק. הבן אוהב את אביו אהבה גדולה ועצומה, אך היחס לא

מסתכם ברגשי האהבה, החיבה או הכבוד, אלא בעומק יותר אפשר למצוא התאמה של ממש בין נפש הבן לנפש האב.

הקשר הנפשי והפנימי הזה מתבטא בכל חלקי-נפשו של הבן, וכפי שמפורט כאן בפרטיות: הבן מצד עצמו רוצה את אותם הדברים שרוצה אביו, הוא ממש מבין בשכלו באותה צורה שאביו מבין. הדבר לא נשאר רק בשלב הרצונות והרגשות, אלא גם מגיע לידי פועל בעבודה ויגיעה למלוי רצונו של אביו.

יש להדגיש, אשר הבן אינו 'מסכים' ו'מודה' לאביו ומקבל את כל רצונותיו או ההבנות שלו, אלא כך הבן מבין מעצמו - כך מחייב שכלו הפרטי וכך נרגש בכוח הרצון שלו עצמו.

ציין לפחות מקרה אחד שבו כיוונת לדעת אביך ללא שום הכוונה ועצה ממנו

לאחר שתיארנו את עניינו של הבן והשיכות הגדולה שלו לאביו, עלינו להבין מהו המקור של הקשר הכל כך גדול שבין הבן לאביו:

אך כל זה הוא רק מפני שנמשך מן האב שהולידו, והוא נחשב מעצמותו, כמאמר ד'ברא - כרעא דאבוה' כו', ולכך נמשך אליו באהבה וחשק תמיד, כי כל דבר נמשך אל שרשו. ולכך גם כן מתאים הרצון והכחות של הבן אל האב, כי ממנו לוקח כו'.

ול זאת גם מה שיצוה עליו לעבוד ולעשות - אין זה עליו לטורח ולמשא כלל, אלא אדרבה, יעבוד ויעשה רצונו בנחת ושמחה יותר ממה שעובר לצורך עצמו, וכמו שאמרו - 'כברא דאשתדל בתר אבוהי ואימיה יתיר מגרמיה' כו'.

הבן כלל לא התייגע כדי לקבל שייכות אל אביו, הוא לא השקיע בלחבר את עצמו אל האב, אלא הקשר ביניהם מגיע כדבר טבעי. כל דבר חפץ להתקרב אל שורשו, וכך גם נפשו של הבן קשורה לנפש האב שהולידו.

וכמובן, כאשר אדם עושה את מה שהוא עצמו מבין שטוב לעשות, ומה שהוא חפץ בעצמו - הדבר נעשה מתוך שמחה וחשק. על כן הבן עושה כרצון אביו בשמחה גדולה, שהרי הוא עצמו הבין שכן טוב ונכון לעשות, שהרי הקשר שלו אל אביו הוא חלק ממציאותו.

כאשר אנו מסתכלים סביבינו, מוצאים אנו פעמים רבות שהבן אינו ממש דומה לאביו, ולפעמים אנו מוצאים שהבן אינו סובר כמו אביו בדברים מסויימים או שרצונותיהם אינם שווים. ולכאורה איך יתאים הדבר למה שמבואר כאן, שהבן דומה לאביו וחושב ורוצה כמותו?

אך יש להבהיר, שהענין המתבאר כאן מתייחס אל שורשי הדברים והעניינים כמו שהם לאמיתתם, גם אם לא תמיד הם יבואו לידי ביטוי בצורה גלויה.

אכן, לא בכל מקרה ניתן לראות את הקשר הפנימי, אך האמת היא - שבין כל בן ואב קיים קשר אמיתי ויש להם את האפשרות להתחבר ולהגיע לידי כך שרצונותיהם ואפילו מהלך המחשבה שלהם יהיו זהים. בשונה משני חברים בעלי אופי שונה, שגם אם תהיה ביניהם קרבה גדולה וחברות אמיתית - לעולם לא יצליחו לקשר את פנימיותם אחד אל חברו כמו שיכולים הבן והאב להתקשר זה עם זה.

הנמשל

לאחר שהעמקנו להבין את מהות הקשר הפנימי של בן לאביו בעולמנו הגשמי, מבאר הרבי הרש"ב על פי האמור את דרגת הבן בעבודת ה':

וכך יובן בנשמות ישראל שנקראו 'בנים', כמו שכתוב: "בנים אתם לה' אלקיכם", "בני בכורי ישראל" וכהאי גוונא. והוא מצד שרש נשמות ישראל למעלה, שנמשכים מפנימיות-עצמות דאין-סוף בחכמה שבמוח, כמאמר 'חכמה מוחא' כו', וכמו 'כי אתה אבינו' ממש.

ולואת, גם בבחינת העבודה האלקית, כמו בקריאת שמע ותפלה ותורה ומצות כל היום - לא תכבד עליו כלל עבודה זו. והרי זה כמו טבע בנפשם האלקית לילך בדרך ה' בלי לנמות ימין ושמאל, בלא עול ומשא כלל. וכל מה שהוא רצון העליון - הרי זה רצונו גם כן, שרוצה בזה באמת בפנימיות נפשו. ולהיפך מה שהוא היפך רצון העליון - שנאה נפשו ממש כו', כי רצונו הוא כמו רצון העליון ממש כו'.

. . וכמו שיש בכך בטבעו לימשך אחרי אביו באהבה רבה ובעבודה תמה לעשות רצונו בשמחה כו' כנ"ל, כמו כן הוא בנשמות אלו כמו טבע בנפשם לימשך בהתלהבות אהבה רבה כניצוץ הנמשך אל שרשו, ושמחה בעבודה שבמוח ולב בתפלה ותורה מצות בשמחה של מצוה, לעשות נחת-רוח לאביו שבשמים כו'.

בני ישראל מכונים בתורה בתואר 'בנים' של השי"ת. כשם שהלידה של הבן הגשמי מגיעה מאביו, כך נשמות ישראל נמשכו מעצמות אין-סוף (וכשם שבאדם עוברת הלידה דרך המוח, כך גם 'לידת' והמשכת הנשמה עוברת דרך בחינת החכמה העליונה).

אך לא כל יהודי זוכה להרגיש תמיד את העובדה שאנו בנים של מלך מלכי המלכים. זוכים לכך רק בעלי נשמה גבוהה מאד, בעלי 'נשמה דאצילות'. אין הכוונה לכאלו שזוכרים ש"יש לנו אבא גדול בשמים" אך לפועל הדבר לא משפיע עליהם, אלא לאלו שכל מחשבותיהם, רצונותיהם והנהגותיהם מתאימים ופועלים באופן טבעי כבנים של הקב"ה.

את המשמעות המלאה של ענין זה נבין מהפרטים שנתבארו לעיל במשל: כשם שהבן רוצה,

מעצמו ממש, כמו שהאב רוצה, וכשם שהבן מבין ממש כמו שמבין אביו - כך הבן בעבודת ה', רצונו הטבעי הוא כמו 'רצונו' של הקב"ה, ושכלו מבין ממש כמו שמבין 'שכלו' של הקב"ה.

הכוונה בזה היא:

'רצונו וחכמתו של הקב"ה' הם התורה והמצוות. כאשר יהודי פשוט שלא זכה לנשמה גבוהה מקיים את התורה והמצוות - הוא מבטל את רצונו הפרטי ומקיים את הרצון העליון.

לעומתו הבן, שזכה לנשמה גבוהה, אצלו קיום התורה והמצוות הוא דבר טבעי לחלוטין - הרצון העליון הפך להיות הרצון שלו, והוא רוצה ברצונו הפרטי לקיים את המצוות. ניתן לומר שכביכול הוא מעוניין בקיום המצוות לא כקיום רצון של משהו אחר, אלא הוא ממש רוצה לעשות עוד מצוה כרצונו הפרטי, ושכלו הפרטי מבין שכך הכי ראוי ונכון לעשות. שזהו טבעו של בן אמייתי - לחשוב ולרצות ממש כמו אביו.

עבודתו של הבן, שנעשית מתוך חיבור הכי עמוק, נעשית גם מתוך שמחה גדולה ביותר. הבן מרגיש בכל עת את האור הגדול שבקיום המצוות ולימוד התורה, והרצון העליון מאיר בנשמתו, והוא מרגיש את הנחת-רוח הגדולה שגורמים מעשיו הטובים לאביו שבשמים, ועל כן אין הוא זקוק לשום מאמץ בעבודת ה', אלא הכל בא אצלו בקלות ובשמחה.

כולנו 'בנים'

לאחר שהבנו את דרגתו הנעלית של הבן, שנשמתו העליונה מאירה אצלו בכל התוקף, והוא מרגיש תמיד את העובדה שהוא בן לאביו שבשמים, מוסיף הרבי הרש"ב ומגלה שגם כל אחד מאיתנו יכול להרגיש זאת מדי פעם:

וזהו גם כן מה שנמשך בנשמות ישראל כח ועוז משפע האלקית לעורר בהם את האהבה והתשוקה האלקית לצאת מכלי הגבלתם לגמרי כו', וכמו כן מה שמתעורר האדם פתאום בכל בקר-אור לעבודת ה' בלי שום הכנה כלל, כמו שנתברא לעיל (ד"ה ויגש אליו) - כל זה הוא מפני שנשמות ישראל הן מבחינת עצמות אין-סוף, נמשך בהם האור תמיד לעוררם כו'.

מאחר והאמת היא שכל יהודי הוא בן לאביו שבשמים - ורק מפני ירידת הנשמה בגוף הגשמי אין אנו מרגישים זאת - על כן כל יהודי זוכה מדי פעם להתעוררות הנשמה האלקית שלו.

זוהי גם הסיבה ש(בדרך כלל) מדי בוקר יש לאדם חיות מחודשת לעבודת ה' ללא שום סיבה, שזהו מפני שבכל בוקר מתעוררת הנשמה שלו בחיות מחודשת, ומתגברת מעט על ההעלם וההסתר של העולם והגוף הגשמי, והיהודי נזכר קצת בכך שהוא בן.

ציין לעצמך, בעבודת ה', מתי אתה מרגיש שהעבודה היא כשל 'בן' ?
ומתי אתה מרגיש שהאני שלך טמון בעבודת ה'?

במקומות רבים בחסידות מבואר, שלכל יהודי ישנו קשר פנימי ו'עצמי' לאלקות, כפתגם הידוע: 'יהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות'. בפנימיותו של כל יהודי טמונה אמונה חזקה שתגרום לו למסור נפשו לה' במקרה של ניסיון ח"ו.

אך ניתן להבחין שהעניין המבואר כאן, שבכל יהודי ישנה בחינת ה'בן', שונה במעט מעניין זה. כאן מבואר שכל יהודי ממש יכול לחוש, בעיתים מזומנים, שהוא בן של הקב"ה, וכל יהודי יכול להתעורר באהבה לקב"ה כאהבת בן לאביו.

וההבדל שבין שני העניינים הוא: האמונה יכולה להיות לפעמים עניין חיצוני ו'מקיף', ויתכן שגם אדם בעל אמונה חזקה לא יחוש אהבה לדבר שהוא מאמין בו. לעומת זאת אהבה, ובפרט אהבת הבן לאביו, מורה על קשר פנימי וגדול יותר, שמציאות הבן מחוברת למציאות האב.

בדרך אגב

במאמר זה זכינו והרבי הרש"ב מגלה בו את המשמעות של בחינת הבן גם לאנשים פשוטים, שלא זכו לנשמה גבוהה ולא חשים בכל עת את העובדה שאנו בנים ממש לקב"ה - גם הם יכולים למצוא בתוך עצמם, ולו במעט, את הבחינה הנעלית הזו.

אך גם במאמרים בהם מבוארות דרגות נעלות אחרות, שלא מובא בהם ביאור פרטי מהי המשמעות של דרגא זו אצל היהודי הפשוט - עלינו להתייגע ולמצוא שייכות אישית לעניין הנלמד, כי לכל עניין המבואר בחסידות, גם העניינים הנעלים ביותר, ישנה שייכות אישית לכל יהודי ויהודי.

בחן את עצמך

הסבר לעצמך היטב, מדוע הבן מקיים את רצונו של אביו, האם מפני שכך אביו רוצה, או מפני שכך הוא עצמו רוצה?

במה שונה אהבת ה' של הבן מאהבת ה' שהגיעה על ידי התבוננות בגדולת ה', והאם אתה מבין על פי ההבדל הזה מדוע דרגת הבן היא דרגא גבוהה כל כך?

נקודה למחשבה

בודאי גם אתה חווית רגעים של התעוררות, אם בימי החגים או בתאריכים מיוחדים. כאשר אנו מרגישים בזמן מסוים, התעוררות בזמן מסוים, התעוררות שחולפת לאחר זמן, אנו יכולים לחשוב שהיא אינה אמיתית, שהרי היא אינה קבועה ויציבה.

האם לדעתך ישנו דמיון בין רגעים אלו לבין מי שאוחז תמיד בדרגת ה'בן'?

האם היחס שלך לאותם הרגעים השתנה לאחר שהבנת את עניינו של ה'בן' בעבודת ה'?

ה'עבד'

העבד האמיתי, שהוא הנקרא 'עבד פשוט', הוא אדם ללא מהות פרטית. במחשבתו עומד תמיד רק זכרון אחד - יש לו בעל הבית ועליו למלאות את רצונו. זהו יהודי שקבע בנפשו באופן מוחלט שאין בעולמו כלום מלבד רצון ה'.

כך גם כל מי שקבוע בנפשו לעשות דבר מה נגד רצונו בשביל לקיים את הרצון העליון - הרי הוא בבחינת עבד פשוט בזעיר אנפין.

תן דוגמה, לסוג עבודה שאתה מרגיש מחוייב לעשותה?

איך אתה מרגיש כשאתה עושה זאת?

לאחר שהבנו היטב את דרגתו של הבן, איזה אור גדול מאיר בנשמתו ואיך נראית עבודת ה' שלו, פונה הרבי הרש"ב לבאר את עבודתו של העבד. העבד שמתואר כאן, שבהמשך נראה שביחס לסוג אחר של עבד הוא נקרא 'עבד פשוט' - הוא הנושא המרכזי בסוגיא זו.

כשבאים אנו להבין את המעלה שב'עבודה בכוח-עצמו', עלינו להבין מהי בעצם 'עבודה'. ה'עבד פשוט' מסמל על העבודות המלאה - כל מציאותו מסמלת על עבודה ושירות לאדונו בלי לצפות לתמורה. ועל כן חשוב ביותר להתבונן בעניינו של העבד, כך נבין מהי עבודה אמיתית, ונדע לתרגם אותה לעבודת ה'.

המשל

כדי להבין מהי בחינת העבד בעבודת ה', נתבונן בפרטיות בצורה המיוחדת של המסירות של העבד לאדונו:

אבל הנה יש עוד מדריגה, שנקראת בחינת 'עבד', והוא גם כן בנשמות ישראל - מצד הגופים - כמו שכתוב: "כי לי בני ישראל עבדים" כו'.

והוא כמו מעשה העבד לאדון, שאנו רואין שעיקר ענין העבודות אינו-רק בבחינת עול, והיינו - שאינו רוצה כלל בהעבודה, וכל עבודתו הוא בבחינת עול גדול שמוטל עליו מאימת האדון, לעבוד כל עבודה קשה וכבידה ביותר, אף שמאד נגד כחו ורצונו כו'.

ותכבד עליו העבודה עד שתקצר רוחו ונפשו עליו, וגם בלילה לא ינוח

בשינה וכביד עליו עולו, עול ברזל, לעבודתו, כמו להקיצו משינתו המועטת לעבודה ולא יתנהו השב-רוחו כלל⁵.

כבר כאן אנו יכולים להבחין בנקודת החילוק המרכזית בין העבד לבן. והיא, שלעומת הבן שמשרת את אביו משום שכך מחייב השכל והרצון הפרטיים שלו, הנה העבד כל עבודתו היא נגד רצונו ונגד טבעו.

העבד כלל לא מתחשב ברצונותיו האישיים והוא מתמסר לאדון בכל כוחו, גם כאשר הדבר דורש מאמץ רב. הקבלת עול שלו חזקה כל כך, שאין הוא מתחשב כלל בעצמו, ואינו מרשה לעצמו רגע של מנוחה, והכל למען האדון.

כ"ק אדמו"ר הרש"ב מציין שהעבודתו של יהודי בדרגת העבד היא 'מצד הגופים'. הכוונה בזה היא, שמצד הנשמה שהיא 'חלק אלקה ממעל' – הרגשתו של היהודי היא תמיד כבן לאביו. רק מצד ירידת הנשמה בגוף, שאז מתעלמת הנשמה ולא ניכרת העובדה שהיהודי הוא בן של מלך – יכולה להיות העבודה כעבד.

אך כמו שקבע הקב"ה בעולמו – בכל ירידה ישנה עליה. דוקא ירידת הנשמה למטה וההעלם שלה בתוך הגוף, מביאה את היהודי לזכות גם במעלה העצומה של 'עבד', מעלת הביטול, הקבלת-עול והעבודה 'בכוח-עצמו'.

אך האם הכוונה שלעבד תמיד יש בליבו רצון אחר, והוא מוחזק אצל האדון רק בעל-כרחו כעין 'שבוי'? הרי משל זה של העבד הובא בכדי לתאר את דרגת העבד ברוחניות, שגם היא נחשבת ל'מדרגה' בעבודת ה', וכמובן שאין היא מתארת את מי שעובד ה' רק מצד פחד מעונש או אילוצים אחרים, ואיך יתאים הדבר עם מה שנתבאר כאן שהעבד פועל נגד רצונו הטבעי?

על כן מבאר הרבי הרש"ב מהי מהות קבלת העול של העבד:

ועם כל זה – יקבל העבד עבודה זו מצד עול האדון, אף על פי שבעל כרחו הוא. ונעשה אצלו כמו טבע בנפשו ממש, לשאת העול והמשא והטורח הגדול בעבודה קשה, כמו שהורגל השור לעול והחמור למשא. וקבלת העול הזה נקנה אצל העבד כטבעיות ממש.

וכל זה הוא מפני, שבזה שנותן את עצמו לעבד (וואם ער גיט זיך אוועק פאר א עבד) – הרי הוא מתבטל בכל עצם מהותו כאלו אינו במציאות בעולם לעצמו כלל, ואינו נברא בעולם – רק למלאכה ושירות לאדונו, והרי הוא נחשב כרכושו וקנין כספו ממש כו'. ומשום זה מקבל עליו כל עבודה קשה וכבידה ביותר, ואינו מהרהר כלל כו', כי כך צריך להיות (בלשון אחר – אט אזוי דארף זיין), כי זהו כל מהותו – רק העבודה והשירות כו'. ולכן הרי זה אצלו כטבעית ממש, לשאת העול והמשא כו'.

5. שם, עמ' שט (תיא) ואילך.

ניתן לומר, בכדי להמחיש את הדברים, שהמשל שלנו עוסק בעבד כזה שמכר עצמו לעבד. עבד כזה אינו מוחזק בעל כורחו, שהוא מבין שמצבו העגום הכריח אותו למכור את עצמו, אך יחד עם זאת אי אפשר לומר שהוא מרוצה מכך שהוא עבד.

אך לאחר שכבר נעשה האדם לעבד - הוא מאבד את כל אישיותו. אמנם העבדות היא נגד רצונו, אך גם אין לו שום רצון אחר. ב'תודעתו' הוא נהפך לרכוש של האדון, ממש כמו שאר החפצים או בעלי החיים השייכים לאדון. זהו עומק העניין של קבלת-עול גמורה - אין זה שהעול מונח על צוורו ואינו מניח לו לעשות כאצונו, אלא העול נתפס אצל העבד האמיתי כדבר טבעי.

בביאור העניין הדגשנו שהעבודה היא נגד 'טבעו' של העבד, אף שהיא מתקבלת אצלו כדבר 'טבעי'. כדי להבין זאת עלינו להפריד בין טבעה של הנפש כמו שהיא מצד עצמה, למצב הטבעי של המציאות:

גם העבד הינו בן אדם עם נפש שלמה, שיש בה רצון ומדות. ועל כן מובן שהעבדות, שלא נותנת לעבד לגלות רצון פרטי - היא נגד טבעו של האדם. אך בנוגע להכרה של העבד במציאות, והצורה בה הוא מתייחס לעבדות שלו - הוא רואה את העול כדבר טבעי ומובן מאליו, והוא כלל לא שואף להוריד מעצמו את העול, אלא הוא מתייחס אליו כחלק ממציאותו. זוהי ה'קבלת-עול' העמוקה ביותר, שהעול הופך להיות חלק מהמציאות.

ומכאן נגיע אל המסקנה איך נראית עבודתו של העבד:

והנה ודאי עבד כזה אין לו שמחה ונחת-רוח לעצמו כלל בעבודתו בעול קשה כזה.

ועם כל זה, מה שנתמלא רצון אדונו מכל טורח עבודתו - זהו כל חיותו ומציאותו, שלזה נברא ונוצר, ואין לו דבר עצמי זולת זאת, כי אין לו מקום ומציאות ומהות בפני עצמו כלל, כי נרצע ונקנה נפשו וגופו וכל אשר לו לאדונו, דגם מה שקנה ומצא והרויח - הכל הוא לאדונו, כידוע.

על אף שכאמור לעיל - העבד רואה את העבדות כחלק ממציאותו, אך מובן שאין הוא יכול לשמוח בעבודתו ולהרגיש בה תענוג. שמחה ותענוג מדבר-מה יגעו רק כאשר ירגיש האדם שהדבר הוא חלק ממנו ומאישיותו, באם הדבר הוא חיצוני ואינו שייך אליו - הוא לא יביא לשמחה, גם אם זו מציאות שהעבד קיבל כ'דבר טבעי'.

ויחד עם זאת, למרות שהעבד אינו פועל מתוך שמחה, הדבר לא מוריד כלל מעבודתו, אלא הוא פועל מתוך מסירות גדולה. הדבר מובן על פי מה שהסברנו לעיל: לאחר שהעבד מבין שעול האדון הוא כל עניינו ואין לו מציאות לעצמו מלבד האדון - הרי כל מהותו היא לקיים את רצון האדון, שהרי אין שום דבר אחר בחייו מלבד זאת.

האם יש מצות שאתה מקיים מצד רצונו של הקב"ה? (לא בדרך מצות אנשים מלומדה) מהם?

הנמשל

ההתבוננות במושג המיוחד הזה, עבד-פשוט שכל מציאותו וכל מהותו היא לקיים את רצון האדון ללא שום הרגשה אישית, וכל זאת מתוך מסירות הכי גדולה בלי שום תמורה - מלמדת אותנו עומק חדש במושג 'עבודת ה'". העבודה מקבלת משמעות עמוקה יותר והדרישה להתמסרות נעשית פנימית יותר:

וכך הוא בכל קבלת עול מלכות שמים מצד יראה אלקית, שזהו שנקרא 'עובד אלקים' דוקא, דאלקים - לשון שררה ואדנות, שמקבל עליו עול אדנות וממשלה האלקית מצד אימה ופחד נפשו, שמחמת זה משעבד כל גופו הגשמי להיות גם הוא כמו שור לעול ממש.

והיינו לייגע עצמו וכחו האנושי בהיפך מטבעו ורצונו החומרי, דהיינו רק לילך בעול התורה ומצות כל היום, ואף על פי שזה נגר מבעו, שאינו חפץ בעול התורה, ולא בשום עול, כי אם להיות חפשי בכל כו' - ומכל מקום הרי הוא מקבל עליו עול התורה והמצות לייגע בזה כל היום, ולא משום שמוצא בזה תועלת לעצמו או מצד שהדבר טוב לו - מפני שמרגיש האור שיש בזה - ולא בכדי לעשות נחת-רוח כו', שאינו שייך לזה כלל, כי אם מצד קבלת-עול-מלכות-שמים לבד, משום זה מוכרח הוא לעשות מה שהוא רצון וחפץ ה'6.

עבודת ה' כעבד תהיה דוקא מתוך יראה, ולא כל כך מתוך אהבה. אהבה לדבר מגיעה דוקא לאחר שמתחברים לדבר הנאהב בהתחברות פנימית, ובאם הדבר רחוק מהמציאות - לא ניתן להגיע לאהבה אליו. לעומת זאת היראה מגיע דוקא מדבר ש'מאיים' על המציאות או שולל אותה. ועל כן הרגש היחיד שיכול להיות למי שעבודתו היא כעבד הוא מדת היראה.

ומתוך יראת ה' הזו, מגיע העובד לביטול כללי וקבלת עול פנימית שיביאו אותו לעסוק בתורה ולקיים מצות בכל כוחו, בלי להרגיש את האור שבתורה ובלי לשמוח מהנחת-רוח שנגרמת למעלה מעבודתו, אלא רק כעבד המרגיש שאין מציאות אחרת מלבד עול האדון המוטל עליו.

הביטול ההתמסרות

במהלך הביאור מפרט הרבי הרש"ב כמה וכמה דוגמאות בהם באה לדי ביטוי ההתמסרות המוחלטת והמיוחדת של העבד בעבודת ה', שמדוגמאות אלו נראה כמה העבד לא משאיר לעצמו שום חלק מזמנו או חלק ממציאותו, אלא את כל כולו ממש הוא נותן לקב"ה:

1. ההתמסרות בכל עת:

ואינו יכול להיות חפשי לילך בבטילות, כי עול האדון, הוא אדון כל, אינו מניחו להיות בטל מאיזה עבודה שיהיה, ומכריחו לעשות מה שהוא רצונו ית' כו'. וכמו העבד בגשמיות, הנה העבדות האמיתי היא שלא יהיה בטל כלל, כי אם תמיד יעבוד את אדונו ויעשה איזה דבר השייך לאדונו.

כמו כן הוא ברוחניות – שהעול מלכות-שמים שעליו אינו מניחו לילך בבטילות, כי אם לעבוד עבודתו תמיד. והגם שהוא בעול, שאינו הפך באמת בזה, אך שהעול-מלכות-שמים שעליו מכריחו לזה, שאי-אפשר להיות באופן אחר ח"ו.

בחר לך עשר דקות ביום שבם תשתדל לעשות רק מה שהקב"ה רוצה [טיפ: הזמן הכי קל הוא בשעת הלימוד, או בשעת התפילה]

אנא ציין את הזמן שבחרת

במשך שבוע, תכתוב האם הצלחת? מה בדיוק הי' קשה? ואיך תוכל לשפר את עבודתך [מומלץ להתייעץ עם המשפיע שלך לגבי זה]

העבד לא יכול להרשות לעצמו רגע אחד של בטלה, ומהותו הפנימית דורשת שבכל רגע נותן תתבטא העבדות שלו. כך גם בעבודת ה', העבד-פשוט מרגיש עול מלכות שמים וממש אינו מסוגל לילך בטל אפילו רגע אחד.

2. גם בשעת השינה:

וגם בלילה לא ינוח בשינה, היינו לנדר משינתו ולעסוק בתורה או בשירים ותשבחות באמירת תהלים וכהאי גוונא, וגם בעת השינה יהיה עליו קבלת-עול מלכות שמים שתהיה השינה כדבעי.

גם בשעת השינה ניכר על העבד האמיתי שהוא ישן כעבד אלקים, השינה אינה זמן לפוש ולעשות הפסקה מעבודתו, כי בנוסף לכך ששנתו מצומצמת מאד – גם בשעת השינה עצמה הוא בביטול גמור לקב"ה.

3. שבירת התאוות:

כמו כן הרי הוא כופה את עצמו בכל התענוגים הגשמיים וכובש רוח תאוותו – אף על פי שזה מאד נגד טבעו, לעזוב דבר שהמשיך נפשו לזה, מכל מקום מבטל רצונו ומכעו בעל כרחו דרך כפיה והכרח, שלא לעשות בשום אופן מה שהוא נגד רצון ה' כו'.

הביטוי הגדול ביותר להליכה נגד הטבע הוא בשבירת התאוות, שכאשר האדם כופה את עצמו

למרות שהוא רוצה בכל התוקף - זוהי ההוכחה הטובה ביותר לכך שהוא חש שהוא עבד ויש לו 'בעל הבית', ורק כרצונו ייעשה.

4. שבירת הטבע בקיום המצות:

וכך הוא בשארי מצות, כמו במצות צדקה, שיעשה נגד טבעו ורצונו, באיש כלי' וקמצן שממונו חביב עליו מגופו ונפשו בטבעו, ואינו מוציא להוצאות ביתו רק בקימוץ גדול כדי סיפוק צרכו כו', ואמנם במצות צדקה להחיות העניים - יכול לפזר יותר מטבעו הרבה.

וזהו מצד עול מלכות שמים שעליו, שנקרא 'עובד אלקים', שמבטל טבעו וכח יגיע כפיו שנשא נפשו על זה - ונותן לעני כו', רק לקיים רצון ה', כי ירא למרוד בקונו ואימתו מוטלת עליו כו'. אבל כשאינו מפזר רק כפי טבעו בנדבת הלב ולא יותר - אין זה נקרא עובד אלקים בעול לבטל טבעו ורגילותו כו'.

הביטול והקבלת עול מתבטאים לא רק בהתגברות על רצונות שאינם טובים ושבירת התאוות לדברים לא רצויים, אלא בתוך תחום ה'עשה טוב' עצמו יש הבדל גדול בין עבודתו של עבד לבין מי שחסר לו בביטול והקבלת-עול:

אדם שעושה מעשים טובים רק כפי שמתאים מצד טבעו, למשל נתינת צדקה כפי שמחייב רגש הרחמים שלו וכדומה - אי אפשר לכנות את מעשיו הטובים בשם 'עבודת ה''. רק מי שמוסיף ועושה מעבר לטבעו נחשב 'עובד'.

5. במדות שבין אדם לחברו:

וכך הוא בכל המדות, שמעציר רוחו ומתאפק ומושל בטבעו הרע וקשה, בעל כרחו דוקא, מצד קבלת-עול מלכות שמים כו'. כמו המושל ברוחו לבלתי יכעוס בכעס קשה, ולא יקום ויטור לרעהו, ולא לחשוב רע על אדם או לעשות לו רע ח"ו, ושלא לדבר לשון הרע ורכילות ולא לעסוק בהוללות כו', אף על פי שזה נגד טבעו, שהוא לץ ובעל לשון הרע כו', זהו רק שעול מלכות שמים עליו בעול כבד, להניח ולבטל רצונו הטבעי.

. . ויסבול כל מה שיעשו לו נגד רצונו, וכמו שומע חרפתו וקללתו ואינו משיב וכהאי גוונא בכל המדות טבעיים כו'.

הביטול והקבלת עול של העבד אמיתי, צריכים לבוא לידי ביטוי גם בעניינים ש'בין אדם לחברו', כמוכן. לא מדובר על מי שהפך את טבעו ואין הוא מרגיש כלל שפוגעים בו, אלא מדובר על קבלת עול פנימית שגורמת לאדם לא להתפעל מכך שפגעו בו, ולהגיב באופן לא ראוי - הרי זה אצלו דבר מופרך ממש.

6. נמנע גם מדברים המותרים:

וכך בכל התאוות, בתאוות האכילה, ותאוות המשגל, והשגת הון ועושר וכבוד וניצוח, אף על פי שאין בזה איסור – יתאפק וימשול ברוחו למנוע את עצמו מכל אלה ביתר מכחו ומכעו, אף על פי שבטבעו הוא רודף כבוד ועושר והתנשאות, ומכל מקום יסתפק במועט.

העבד האמיתי לא מסתפק בכך שאין הוא עובר על איסורים והוא מקיים את כל המצוות, אלא הקבלת עול שלו גדולה כל כך שגם מדברים מותרים שאין בהם שום איסור – הרי הוא מונע את עצמו, שאצל העבד לא נעשה שום מעשה רק מפני שכך הוא רוצה, אלא כל מעשיו הם רק כפי רצון ה', גם שהדבר הוא נגד רצונו הטבעי.

הבט שוב על מה שציינת בתור הענינים ש'קשים' לך, אחרי כל מה שלמדנו, האם ישנו לפחות עניין אחד שאתה מסוגל להתחיל לקיים רק מפני שכך הקב"ה רוצה? איך תרגיש את זה [ידברו על כך בארוכה בשיעור האחרון]? ולכמה זמן תיקח את זה על עצמך? [מומלץ להתייעץ עם המשפיע שלך]

אחרי שהעמקנו בעניינו של העבד, יכולה להצטייר במחשבתנו גם דרגא זו כדרגא נעלית ורחוקה מאד, שהרי העבד הוא כזה שהעול נהפך להיות ממש חלק ממציאותו, ומופרך אצלו לעשות דבר נגד רצון האדון, הקב"ה, ממש בדומה לדרגת ה'בינוני' שבספר התניא.

ואכן, דרגת ה'עבד', אפילו 'עבד פשוט', כמו שהיא בשלימותה – היא דרגא גבוהה של אדם שהצליח על ידי עבודה ויגיעה רבה לקבוע ולשנות משהו בטבעו. אך ה'סוד' העומד מאחורי כל ניסיון שלנו להתחבר לדרגא כלשהי בעבודת ה' הוא – להבין מהי הנקודה המרכזית והעקרונית של הדרגא הזו, ואזי להתאים אותה לחיינו.

הנקודה המרכזית של העבד היא – העובדה שהוא מרגיש ש'יש לו בעל הבית'. את התחושה הזו ש'יש בעל הבית לבירה זו' ואנו מוכרחים, ראשית לכל, לקבל על עצמינו את העובדה שאנו עבדים שלו – יכול כל אחד ואחד לתרגם לחייו ולעבוד על פי זה, גם אם בתחילה לא יצליח להחדיר זאת בכל מציאותו.

בחן את עצמך

איך יתכן שהעבד עובד 'נגד טבעו', ובכל זאת העבודות מתקבלות אצלו כ'דבר טבעי', האם אין אלו תרתי דסתרי?

מהו המיוחד בקיום המצוות של עבד פשוט, הרי לכאורה דוקא מי שיש חשק ורצון לקיים את המצווה יקיים אותה יותר בהידור?

נקודה למחשבה

נסה למצוא דוגמא מחייו של בחור ישיבה, בה הוא נדרש לעשות דבר מה שהוא אינו מבין.
אחד ממנהגי יום ההולדת הוא קבלת החלטה טובה. גם בזמנים אחרים מעודדים אותנו לקבל על עצמנו החלטות טובות.

נסה לחשוב: מהי משמעותה של 'החלטה טובה', הרי באם האדם הבין שכך הוא צריך לעשות - אין צורך בהחלטה טובה, ובאם הוא עדיין לא הבין כך - מה תועיל ההחלטה? הסבר זאת על פי המושגים שלמדנו כעת, בעבודתו של ה'עבד פשוט'.

'עבד נאמן'

בפרק זה נעסוק בדמותו של העבד נאמן, שהוא שילוב של ביטול ואהבה, השגה והתמסרות. כי לפעמים דווקא אהבה גדולה תגרום להתבטל, ודווקא השגה במהות העניין הנעלה תביא לידי התמסרות בנימית. כמו בדוגמאות הקודמות, נמצא גם את השילוב הזה של שני התנועות בכל אחד מאתנו.

כדי להבין טוב יותר את עניין ה'עבודה', וכמה חשוב שהיא תהיה בכוח עצמו וללא התערבות של שום אור המאיר מלמעלה, מוסיף הרבי הרש"ב דוגמה נוספת, 'עבד נאמן', שהוא דומה יותר ל'עבד פשוט' מאשר לבן, אך עבודתו אינה בקבלת עול גמורה, ובנוסף ל'עבדות' שבו - יש גם תענוג ושמחה בעבודתו.

כאשר נבין היטב את עבודתו של העבד הנאמן, ונתבונן מה מפריד אותו מה'עבד פשוט' - נדע מהי 'עבודה' אמיתית.

המשל

בתחילה עלינו להבין מהו 'עבד נאמן', והרי עבדות משמעותה שיעבוד וכפיה, ומדוע שיהיה העבד מסור לאדון שלו מרצון, עד כדי כך שעבודתו אליו תהיה בשמחה? על כן מבאר הרבי הרשב מהו היחס בין העבד לאדון:

ואמנם יש בחינת עבד שעבודתו מאהבה ותענוג ושמחה דוקא, והוא ששמח ומתענג בעבודתו מצד גודל אהבתו והתקשרותו בלב ונפש לאדונו. וההתקשרות ואהבתו אינו מצד שהוא ממהותו ועצמו כמו הבן, ולא מצד שהוא נהנה ומקבל ממנו . . רק להיותו נעלה במדרגה והרי הוא יודע ומכיר גודל מעלת האדון והפלאותו - משום זה נתקשר אליו באהבה וחיבה יתירה, מצד האדון עצמו - לא מצד הנאות, שלו טוב כו'. וזהו סיבת השירות שמשרתו ומשמשו, שהוא רק בדרך קבלת עול (ולא כמו אוהב לאהוב, וכמו שיתבאר).

וכל זה הוא מצד מעלת האדון, מפני שמכיר מעלת האדון - משום זה נתקשר אליו באהבה וחיבה יתירה, ומשום זה שיעבד עצמו וגופו לשירתו בשירות השייך לכבוד האדון ולמזונו ושולחנו והנהגת ביתו.

7. שם עמ' שי (תיב) ואילך.

העבד הנאמן בחר לשעבד את עצמו לעבד, לאחר שהבין את מעלתו העצומה של האדם שהוא בחר בו לאדון. הקשר והייחס שלהם הוא קשר של הערכה ואהבה גדולה, שהעבד הרגיש עד כמה הוא נמוך וקטן לעומת האדון הנעלה, והדבר הביא אותו למסקנה שהדבר הטוב ביותר לעושות הוא להתבטל ולשמש כעבד לאדם נעלה זה.

אם כן מובן, שבעבודתו של העבד הנאמן לאדונו מתחברים יחד שני עניינים: מצד אחד הרי הוא כשמו - עבד, עבד העובד ומשרת את האדון מתוך התבטלות וקבלת עול. אך מצד שני - העבד מכיר במעלת האדון ונקשר אליו בקשרי אהבה.

ומובן שהאהבה של העבד הזה שונה במהותה מהאהבה של הבן לאביו. אמנם גם אהבתו של הבן שרשה ומקורה הוא בעובדה שנפשו של הבן הגיעה מהאב, אך לפועל - אהבתו של הבן לאביו היא **מצד עצמו**, כך דורשת הנפש שלו וכך הוא מרגיש מצד הטבע שלו עצמו. העבד הנאמן לעומתו, האהבה שלו לאדון אינה מצד טבעו, שהרי לפני שהוא הכיר את האדון לא היה שום הכרח בנפשו שהוא יגיע לאהוב את האדון הזה, רק לאחר שהוא התבונן בגדולתו של האדון נוצרה האהבה. על כן אהבה זו נקראת - אהבה **מצד האדון**.

ובסיכום הדברים עולה, שאצל העבד יש חילוק בין שורש ומקור העבודה לבין העבודה עצמה: שורש עבודתו של העבד הוא ברגש האהבה, שהכיר במעלתו של האדון. אמנם אין אהבה זו דומה לאהבתו של הבן לאביו, אך גם זוהי אהבה. אך עבודתו בפועל - נעשית מתוך התבטלות, שעל כן הוא נקרא עבד.

אך באם גם עבד זה נקרא עבד, וגם הוא בטל אל האדון, מהו אם כן ההפרש בינו לבין העבד הפשוט? אלא ממשיך הרבי הרש"ב ומבאר, שעל פי מה שנתבאר לעיל, אשר המקור והשורש לעבודתו של העבד נאמן הוא באהבתו לאדון, מובן שישנו הבדל גם צורת העבודה בפועל:

והרי עבד כזה אינו עובד בעול ומשא כלל, רק מאהבה רבה, שחפץ בגדולת ועושר והצלחת האדון ובשלוותו, להיות לו נחת רוח ותענוג, על כן משתדל בעצמו בכל כח עוז ותעצומות - הן בשירות שמשרתו לצורך גופו ומזונו, ולבושו, ומשקו, כמו לערוך שולחן בכל מעדני טוב שעשה לו ולנקות לבושו וליפותם... וכל זה הוא בכדי שיהיה האדון מקבל נחת רוח ועונג משוב תיקונו בכל אלה וכהאי גוונא.

והרי ודאי כל עבודת העבד היקר כזה הוא רק בזריזות ושמחה ותענוג גדול בכל אשר עושה לנחת רוח לאדונו, שמקבל מזה עונג ושמחה, ואין משא כלל וכלל בעבודתו שלו - מצד עוצם פנימיות התקשרותו באהבה רבה שבעצמות נפשו, שמחמת זה הוא שמסר את עצמו לעבודתו לטובתו בכל לבו ונפשו.

בשונה מהעבד הפשוט, עבודתו של העבד הנאמן נעשית מתוך שמחה ורצון לגרום נחת-רוח, ועל כן העבדות הזו שונה לגמרי, שכלל לא מורגש בה העול וכבידות, אלא היא נעשית ברצון ותענוג, שיש לעבד תענוג גדול לראות את האדון שמח מעבודתו.

הנמשל

לאחר שהגדרנו את הסיבה שגרמה לעבד הנאמן לעהשתעבד לאדונו, ואת הצורה בה הוא עובד, מפרט הרבי הרש"ב את הנמשל, ה'עבד נאמן' בעבודה הרוחנית בנפש האדם:

הנה כן יש בנשמות הגבוהות, שיש להם ידיעה והשגה באור אין-סוף, והיינו באור אין-סוף שלמעלה מעולמות, שיודעים ומשיגים בחינת הרוממות וההפלאה דאור אין-סוף איך שאור אין-סוף מרומם ומופלא מעולמות, וגם ההפלאה דאור אין-סוף מצד עצמו ואופן ההפלאה כו', וכל זה יודעים ומרגישים היטב בנפשם כו'. . ועל ידי זה נעשה אצלם אהבה והתקשרות גדולה באור אין-סוף כו'. . והוא שנותנים ומוסרים את עצמם בכל עצם נפשם לעבדו ית' בכל מיני שירות ועבודה רק לצורך גבוה ולא לצורך עצמם כלל, כי אם לעשות לקונו כו'⁸.

בחינת 'עבד נאמן' בעבודת ה' היא עבודתם של אלו שמשיגים בשכלם את ה'רוממות' של האלקות, והשגה כזו דוקא מביאה להתבטלות. השגה ב'רוממות האלקות' פירושה - ההכרה בעניין שה'אלקות' נעלה באין ערוך לכל מה שמוכר בעולמם של הנבראים. לא מדובר כאן על ההכרה שהאלקות היא זו שמחיה את הנבראים וכדומה, אלא דוקא ההשגה שהאלקות נבדלת ומרוממת מכל ענייניהם של הנבראים.

השגה הגורמת להתבטלות גמורה - היא השגה נעלית מאד, שאינה שייכת לכל אחד. רק בעלי נשמות גבוהות זכו לגילוי אלקי נעלה כזה שגורם להם להכיר בגדולת ה' בעומק כל כך עד כדי התמסרות גמורה.

אך לפי זה צריכים להבין: הרי גם בדרגת הבן ציינו שמדובר דוקא בבעלי נשמות גבוהות, ומהו ההבדל בין בחינת הבן לבחינת העבד? על כן ממשיך הרבי הרש"ב ומבאר את החילוק שבין נשמות ה'בנים' ל'עבדים' נאמנים:

ומכל מקום, אין האהבה באופן כזה שיתאחדו ממש באור אין-סוף, שזה שייך דוקא בנשמות דאצילות, ד'איהו וחיוהי וגרמוהי חד' כו', דכמו כן הוא בנשמות דאצילות, להיותן אלקות ממש, לזאת הן מתאחדים ממש באור אין-סוף כו';

אבל נשמות אלו, להיותן נשמות דבריא-יצירה-עשיה כמו שיתבאר, אי אפשר שיהיו בבחינת חתאחדות ממש כו', כי אם בחינת הידיעה וההרגשה שלהם ברוממות והפלאה אור אין-סוף ובחינת האהבה היתירה שלהם באור אין-סוף ב"ה פועל בהם בחינת העבדות שלהם.

8. ד"ה אלה הדברים, עמ' שיז (תכ) ואילך.

ההבדל המהותי שבין בן לעבד נאמן הוא, שאצל הבן ניכרת התאחדות הנשמה עם אור אין-סוף, בשונה מהעבד שאצלו ישנה גם כן התגלות אלקית, אך לא ברמה של התאחדות.

ההבדל שבין סתם גילוי לבין התאחדות, הוא-הוא ההבדל שבין עולם האצילות ועולמות בריאה-יצירה-עשיה, שזהו ההבדל בין נשמות הבנים - נשמות דאצילות; לבין נשמות העבדים הנאמנים - נשמות גבוהות, אך מתוך עולמות בריאה-יצירה-עשיה:

עולם האצילות, המכונה גם עולם האחדות, נחשב ל'אלקות' ביחס לשאר העולמות, שעניינם 'נבראים'. והוא מפני שהעולמות התחתונים יותר, גם אם מאיר בהם אור אלקי נעלה - הוא מתקבל אצלם כדבר נוסף, לא כחלק ממציאותם. אך בעולם האצילות - האור האלקי מתקבל כחלק ממציאותו, והוא ממש מאוחד עם האור, ועל כן עולם זה הוא אלקות ממש.

על פי האמור מובן ההבדל שבין הבן לעבד הנאמן, שבנפשו של הבן מתגלה ההתאחדות של הנשמה באלקות, ואין הוא זקוק להתבונן בגדולת ה' ולמסור את עצמו - שהרי החיבור והאיחוד שלו עם האלקות ניכר בגילוי. מה שאין כן העבד, הוא זקוק להתבוננות ולהחלטה למסור את עצמו, שהגילוי האלקי שבו אינו ממש חלק ממנו.

גם בבחינת העבד הנאמן ראינו שאין היא בחינה ששייכת לכל אחד, אלא רק לייחודי סגולה שזכו לנשמה גבוהה. אך גם כאן נזכור שיש למצוא את הנקודה המרכזית ולנסות ו'להוריד' אותה ולקשרה לחיינו האישיים.

ייחודו של העבד הנאמן הוא בכך שעבודתו נעשית מתוך תענוג ושמחה, אך אלו שמחה ותענוג שבאו מכוח עבודתו - הוא זה שהתייגע בשכלו בגדולת ה', וכך הוא ייצר בלבו את האהבה.

מכך ניקח לנו את ההוראה, שגם כאשר אין אנו חווים התעוררות מיוחדת מלמעלה - שדומה לעבודתו של הבן - יש בכוחנו לעורר בעבודתנו שמחה ותענוג.

לעתים אנו מרגישים שחסר לנו תענוג ושמחה בלימוד או בתפילה. במה לדעתך כדאי להתבונן כדי לעורר שמחה ותענוג, על פי הבנתך מפרק זה?

בחן את עצמך

מהו ההבדל שבין אהבתו של הבן לאהבת העבד נאמן? איך יתכן שאהבה לאדון תביא את האדם לרצות להיות עבד, הרי האהבה והעבדות הן, לכאורה, שתי תנועות הפכיות?

נקודה למחשבה

התקשרות חסיד לרבו, כמו כל ענייני עבודת ה', כוללת את כל סוגי הקווים, הבן העבד פשוט ועבד נאמן.

מהו לדעתך עיקר הקשר שבין החסיד אל הרבי, הקשר ה'עצמי' כבן, הביטול הגמור כעבד פשוט, או ההתקשרות וההתמסרות הפנימית כעבד נאמן?

מהי 'עבודה'

כדי להבין מהי אכן המעלה בעבד פשוט ומהי העבודה בכוח עצמו, עלינו להבין מהי בעצם עבודה.

הנקודה המרכזית של העבודה היא - לעשות ולפעול נגד רצונו בשביל לקיים את רצונו של הקב"ה.

לאחר שהעמקנו בכל שלושת הדוגמאות בעבודות ה', ה'בן', ה'עבד פשוט' וה'עבד נאמן', והגדרנו היטב עד כמה העבודה מושפעת מהאור האלקי המאיר בנשמתו של כל אחד מהעובדים, נבוא להוציא מכל האמור את הנקודה המרכזית - המעלה הגדולה שישנה דוקא בעבד-פשוט, מצד שרק היא מגיעה ממש 'מכוח-עצמו':

והנה, הגם שלפי המובן מכל הנ"ל בההפך שבין עבד הא', הנקרא 'עובד אלקים' בעול מלכות שמים, לעבד הב' הנקרא 'עובד הוי"ו' שעובד בשמחת ותענוג כנ"ל, ודאי שאין ערוך ביניהם, דעבד הא' עובד בעל כרחו ותכבד עליו העבודה עד שתקצר רוחו כו'; מה שאין כן עבד הב' שמניח כל עצמו רק לה' לברו באהבה וחשק, ונתוסף ריבוי ברכה בעבודתו כנ"ל.

עם כל זה, יש יתרון מעלה רבה בעבודה בעול דוקא יותר מבעבודה באהבה דעבד נאמן הנ"ל, מכמה טעמים:

הא', מצד עצם העבודה. דהנה, העבודה הבאה מצד האהבה וההתקשרות האמיתי כנ"ל, כל מה שיעשה ויעבוד להאדון - לא נקרא 'עבודה' כלל. כי ענין ה'עבודה' הוא - שעושה מה שהוא היפך טבעו ורצונו העצמי, ואינו חפץ בזה, אדרבה, כבד עליו הדבר מאד ועושה רק מצד עול האדון כו'. אבל כאשר חפץ בעצמו בזה, ואינו כבד לו הדבר - אין זה עבודה כלל כו'.

והרי עבודת עבד הנאמן, הרי הוא עצמו חפץ בכל העבודות, ויש לו בזה תענוג ונחת רוח במה שעובד ומשמש אותו כו', ממילא אין זה עבודה כלל.

ועבודה כזאת יעשה גם כן האוהב הנאמן לאוהבו, מצד עוצם התקשרות האהבה. . ולמה יגדל מעלת עבודת העבד נאמן יותר מעבודת אשתו ובנו וכל אוהב-נפשו כנפשו, שכל אלה אינו רק מצד ההתקשרות באהבה רבה ונפלאה עד שמתבטל מכל עצמו לעבודתו ולרצונו כו'.

.. אבל עבודת העבד הפשוט, שעובד בעול לבר, שלא מצד האהבה וחשק, אדרבה תכבד עליו העבודה ולא יחפזין בה כלל, וגם לעשות נחת-רוח להאדון ולהגדיל כבודו אין לו בלבו התקשרות אהבה כל כך, רק מצד היראה ופחד שאימת האדון עליו עושה בעל כרחו כנ"ל (ד"ה ומקנה רב) – זהו שנקרא 'עבודה' ממש⁹.

כל עוד ישנה נגיעה אישית במעשה ומעורב בו רצון פרטי - לא ניתן לכנות עשיה כזו בשם 'עבודה'. עבודה היא אך ורק כזו שנעשית לשם שמים בלבד ללא כל נגיעה אישית.

נגיעה אישית היא לא רק פניה או כוונה להשיג על ידי המעשה תועלת שאינה רוחנית כמו כסף או כבוד ח"ו, אלא גם נגיעה 'רוחנית', אפילו דקה מן הדקה, מפריעה וגורמת לכך שלא נוכל להגדיר את העשיה בשם 'עבודה'. ועל כן גם האהבה של הבן והעבד הנאמן מביאות לכך שעבודת ה' שלהם אינה 'עבודה' אמיתית.

דווקא העבודה שנעשית בעל כרחו, בלי שום רגש אהבה ונגד טבעו ממש - זו היא העבודה האמיתית.

בין הדברים מדגיש הרבי הרש"ב, שעל אף שאין להשוות את העבודה של העבד הנאמן לעבודתו של הבן, שהרי עבודת העבד נאמן נעשית מתוך ביטול, בכל זאת - גם עבודתו של העבד נאמן אינה 'עבודה' טהורה:

ויש יתרון בהנחת-רוח בעבד נאמן על הבן, להיות דבהבן הרי הוא מכח האב ובעבד מכח-עצמו, כנ"ל.

.. וכל זה הוא בהנחת-רוח (שגם בזה יש יתרון בעבד הא' כמו שיתבאר), אבל כגוף ועצם העבודה, הנה אופן עבודת האוהב לאהוב, ובן לאביו, ועבד נאמן לאדונו - משתוים המה, וכולם אינם עבודה אמיתית, להיות שזהו מצד ההתקשרות - שעושה באהבה וחשק כו'.

אמנם מקור רגש האהבה של העבד הוא מכוח עצמו, ועל כן הוא גורם נחת רוח מיוחדת למעלה, אך מפני שלפועל עבודתו היא מתוך אהבה ולא בביטול גמור כעבד - גם עבודתו של העבד הנאמן אינה עבודה אמיתית, מפני שכל עבודה שמקורה ברגש של אהבה - עניינה המשך למציאותו של העובד, ואין בה עבודה גמורה וביטול אמיתי נגד רצונו וטבעו של העובד.

אחרי כל האמור עולה המסקנה המתבקשת, שהעבודה הנעלית ביותר, גם אם היא לא העבודה הגבוהה ביותר, היא עבודתו של העבד פשוט, מחמת הביטול הגדול שבעבודה זו דוקא:

ועל פי הנ"ל יובן מה שכתוב: "אחרי ה' אלקיכם תלכו, ואותו תיראו" כו', דהעיקר הוא ההילוך אחרי ה', שזהו מדרגת עבד פשוט, דהגם שהיא

9. שם, עמ' שיט (תכד) ואילך.

מדריגה נמוכה, שאין בזה שום גילוי אור, לא בחינת ידיעה והשגה באור אין-סוף, ולא בחינת אהבה והתקשרות כו', והעבודה היא בעול' ורק מה שנצטווה לבד, ומחמת שנצטווה לבד כו' – הנה בזה עיקר הביטול והנחת עצמותו.

והביטול הוא בביטול כל מציאותו, שאינו שום מציאות לעצמו כלל כו', והרי זה מגיע למעלה מאד בבחינת עצמות אין-סוף ממש וכמו שיתבאר.

וזהו 'אחרי ה' אלקיכם תלכו' – בעבודת עבד פשוט, ועל ידי זה ממילא תגיעו לכל המעלות והמדריגות הגבוהות ביותר, עד בחינת 'וכו תדבקו', שזהו דביקות עצם הנפש בעצמות אור אין-סוף דביקות עצם בעצם כו', וכמו שכתוב במקום אחר, כל זה הוא דוקא כאשר 'אחרי ה' אלקיכם תלכו' – העבודה דעבד פשוט כו'10.

בעומק יותר

לכאורה עלולים אנו להסיק מכל האמור מסקנה שגויה, אשר אלו שזכו לנשמה גבוהה – יש בהם חיסרון, שלא יוכלו להגיע לעבודתו של העבד הפשוט, מאחר ויש להם אהבה לה'.

כך גם ניתן לשאול לגבי עבודתינו האישית: באותם רגעים בהם אנו חשים התעוררות, או אותם העניינים אותם אנו מקיימים מתוך שמחה – האם שם חסרה לנו העבודה של 'עבד פשוט'?

ואמנם, בריבוי מקומות מוסבר הדבר כמעלתם של האנשים הפשוטים על פני צדיקים ובעלי המדריגות הגבוהות, אך זהו באופן כללי. ובפרטיות – ניתן להגיע לעבודת ה' כעבד פשוט, גם כאשר מורגשת אהבת ה'.

בעניין זה ראוי להעתיק את דברי כ"ק אדמו"ר במאמר¹¹, וזה לשונו: "ויש לומר, דעניין זה שייך גם בצדיק שאין לו יצר הרע. כי המעלה דעבד המבוארת כאן היא – הביטול שלו, שהוא מוכרח לקיים רצון האדון גם באם היה הציווי נגד רצונו. וזה שבפועל הוא רוצה לקיים הציווי – אין זה גורע בהביטול, מכיוון שגם באם הציווי היה נגד רצונו, הוא מוכרח בזה".

מזה מובן שהעיקר תלוי בגישה לעבודת ה', גם באם ישנה התעוררות גדולה לעבודת ה', וגם באם ישנה שמחה גדולה בעבודה – על האדם לזכור שאנו כ'עבדים המשמשים את הרב', ובמהותו הרי הוא 'עבד פשוט'.

10. ד"ה אחרי הוי' אלקיכם תלכו, עמ' שלב (תלט).

11. ד"ה מרגלא בפומי' דרבא ה'תש"מ, סה"מ מלוקט ח"ה עמ' צו, הערה 82.

בחן את עצמך

נסה לסכם לעצמך, במה דומים שני סוגי העבדים, העבד פשוט והעבד נאמן, ובמה דומים ההעבד נאמן והבן.

מהו החסרון המשותף לשני סוגי העבודה, הבן והעבד הנאמן?

נקודה למחשבה

בזאל הישיבה ישנם שני בחורים הלומדים בכל משך ה'סדר', מתחילתו ועד סופו. האחד בעל כשרונות גדולים שנהנה מאד מהלימוד, והשני בעל כשרונות ממוצעים, אך הוא 'מתמיד' הלומד מתוך קבלת-עול גדולה.

נסה להשוות ביניהם למושגים שלמדנו עד עתה, הבן והעבד, והבן מהי המעלה שבכל אחד. וזכור, שלכל אחד מאיתנו ישנו התחום שבו הוא 'בעל הכשרון', ובעניינים אחרים הוא פועל מתוך קבלת-עול.

העילוי

בפרק זה נעסוק בשורש העניין - מדוע אכן דרושה העבודה בכוח עצמו, ומהי המעלה האמיתית שלה.

המעלה בעבודה בכוח עצמו, שהיא עבודת העבד פשוט, נובעת דוקא מתוך העובדה שהיא סוג העבודה הנמוך יותר, ובה צריך האדם להתמודד עם גופו ונפשו הבהמית, שלא כבסוגי העבודה הנעלים יותר - שבהם העבודה מתקבלת בצורה טבעית יותר.

והרי ההתמודדות והעבודה בדרך מלמטה למעלה - הם חלק בלתי נפרד מהמטרה הנעלית ביותר, 'לעשות לו ית' דירה בתחתונים'.

ואם נפנים היטב את הדברים, נזכור אותם בכל פעם שנרגיש שאנו מתמודדים עם עניינים נמוכים.

עד עתה ביארנו מהי עבודה אמיתית, ומדוע היא קיימת בשלימות רק אצל ה'עבד פשוט', אך עדיין לא ביארנו - מהי המעלה שבזה, מדוע באמת זקוקים אנו ל'עבודה', מהו החסרון בעבודה מתוך אהבה ושמחה, גם אם אי אפשר לכנות אותה 'עבודה' אמיתית?

לשם כך מאריך הרבי הרש"ב לבאר את המעלה הגדולה של עבודתו של העבד פשוט, העבודה ש'בכוח-עצמו'.

עבודה תמידית ללא שינויים

לפני שנעסוק בעומק העניין, עד כמה עבודתו של העבד-פשוט נוגעת למעלה, יש לדעת תחילה מעלה פשוטה שישנה בעבודתו של העבד הפשוט:

ועבודתו היא בתמידית, בלי שום שינוי וחילוף, ולא יגרע עבודתו, ואף בעבודות פשוטות כחטיבת עצים ושאיבת מים וכהאי גוונא - שזה אצלו כמו עבודות דקות בהושטת כלי יקר לשתייה וליפות השולחן ולבוש וכהאי גוונא, כי הכל עובד מצד העול המוטל עליו לבד כו'¹².

עבודה שנעשית ללא התערבות רגש פרטי - היא עבודה תמידית ללא שינויים ובלא עליות וירידות. כאשר העבודה היא מתוך ביטול אמיתי - לא משנה לעובד אם עומדת בפניו עבודה קשה ומתישה או עבודה קלה ונעימה, וכל עבודה שידרש לעשות יקבל על עצמו בשמחה.

אך כאשר העבודה נעשית מתוך אהבה ורגש - נוגע לעובד האם הוא עושה עבודה נעלית שיקרה

¹². ד"ה אלה הדברים, עמ' שכא (תכו).

לאדון או שהוא נדרש כעת לעשות עבודה פשוטה וגסה, שככל שהעבודה נעלית יותר - יש לו חיות גדולה יותר.

הרב שבתאי סלביצקי, משלוחי כ"ק אדמו"ר לבלגיה, למד בימי בחרותו בישיבה לא חב"דית. הוא פגש פעם באחד מחבריו שפניו היו נפולות, והוא התעניין לדעת מדוע נפלו פניו. החבר סיפר לו, אשר לפני מספר ימים נגש ראש הישיבה אל ה'חברותא' שלו, ואמר לו שעל פי כשרונותיו הוא עתיד להיות 'גדול-הדור'. לאחר מכן נגש מיודעינו אל ראש הישיבה, ושאל אותו האם גם הוא יזכה להיות 'גדול-הדור'. ענה לו ראש הישיבה, שבאם הוא יתאמץ מאד, גם הוא יזכה להיות 'קצת-גדול'.

הבחור שמע את התשובה, ונפל ברוחו: מדוע חברו יזכה ללא מאמץ גדול להיות 'גדול-הדור', ואילו הוא רק אחרי מאמץ מיוחד יהיה רק 'קצת-גדול'?

הרב סלביצקי שכנע את חברו לכתוב על כך לרבי, וכעבור זמן הבחור זכה למכתב תשובה. במכתב ציטט הרבי את הגמרא בסוף מסכת קידושין: "אני לא נבראתי - אלא לשמש את קוני", והרבי הסביר לבחור בפרטיות, שאין צורך לחתור להיות 'גדול', אלא המטרה היא לעשות המקסימום כדי לעבוד את ה'. על כן אין להתייחס לכך שהשני צריך להתאמץ פחות בכדי להגיע לאותו ההישג, מאחר ואין מטרה בהישג כל-שהוא, אלא המטרה היא להשקיע בעבודת ה'.

תכלית הכוונה

המעלה העיקרית בעבודה כעבד פשוט, ובכללות - בעבודה בכוחו של התחתון ללא התעוררות מלמעלה, מובנת מתוך מאמר חז"ל המפורסם, המגדיר את המטרה הכללית של בריאת העולם: "נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". העבודה כעבד פשוט, דוקא מפני שהיא נמוכה יותר משאר הסוגים בעבודת ה' - היא זו שמשלימה את הכוונה ב'דירה בתחתונים'.

בתחילה מזכיר הרבי הרש"ב את עניין הדירה בתחתונים, שהוא תכלית הכוונה בהתהוות כל העולמות:

והענין הוא, דהנה ידוע דתכלית הכוונת בבריאת והתהוות העולמות הוא - בכדי שיהיה לו ית' דירה בתחתונים, דבשביל זה היה כל השתלשלות העולמות וכל האורות והגילויים והתעוררות הרצון כו' - הכל בשביל כונה זו, להיות לו דירת בתחתונים כו'.

. . שהן נשמות ישראל, שיתלבשו בגופם ויקיימו תורה ומצות בפועל ממש, בשביל זה הוחלט שיהיה הרצון כו', משום שעל ידי זה יושלם הכוונה הפנימיות והעצמית להיות לו ית' דירה בתחתונים, על ידי קיום המצות בפועל ממש בבחינת תיקון הכלים, שעושים את הדברים התחתונים כלים

לאלקות על ידי סור מרע ועשה טוב בפועל ממש באתכפא ואתהפכא, שזהו ההנקרא 'בירורי נוגה' כו', שבזה נעשים הדברים התחתונים כלים לאלקות, שבזה דוקא נשלם הכונה העצמיות שעלה במחשבה תחלה בבחינת עצמות אין-סוף כו'.

כבר בספר התניא מבאר האדמו"ר הזקן, שהמטרה הזו של בריאת העולם, שהיא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, נעשית דוקא על ידי קיום מצוות מעשיות. האדם יכול לאהוב את השי"ת באהבה רבה, או לירא ממנו ביראה נעלית מאד, אך אלו לא פועלים בבחינת הדירה בתחתונים. דוקא המצוות המעשיות, שנעשות על ידי הגוף הגשמי - הן משלימות את המטרה והכונה העליונה.

המצוות המעשיות הן החידוש המיוחד בעולם הזה הגשמי, שהרי למלאכים הנמצאים בעולמות העליונים ישנן גם כן אהבה ויראה לקב"ה, ואדרבה - אצלם האהבה והיראה נרגשות במידה רבה יותר. אלא הסיבה שצמצם הקב"ה את אורו הגדול וברא את עולם הזה הגשמי היא - כי דוקא כאן ישנה היכולת לקיים מצוות מעשיות על ידי הגוף הגשמי, וכך לעשות לו ית' דירה.

וכאשר אנו מבינים שהעלוי הגדול ביותר הוא - ליטול חלק במילוי הכוונה, וגם אם יהיו לאדם אהבה ויראה נעלים ביותר, הנה כל עוד אין הוא משלים הכוונה של עשיית הדירה בתחתונים - הרי הוא רחוק מלמלאות את רצון ה' בשלימות, כך נוכל להבין את המעלה בעבודת ה' כעבד פשוט, שהיא העבודה בכוחו של התחתון:

ועל פי זה יובן דעבודת העבד הפשוט שעובד בעול דוקא רק מצד יראת ואימת האדון ולא מצד האהבה וההתקשרות כו', וממילא עבודתו היא בעמל ויגיעה כו' - דכנמשל היינו בנשמות שירדו למטה בגופים לברר ולזכך את הגוף ונפש הבהמית כו', והיינו בנשמות דבריא-ה-יצירה-עשיה שאין מאיר בהם האור והגילוי דאור אין-סוף, ולא-יש בהם בחינת האהבה וההתקשרות כו', כי אם עבודתם הוא בעול מלכות שמים מצד יראת ופחד אלקים.

והן כשור לעול לעבוד בעבודת הבירורים בעמל ויגיעה דוקא, דהיינו בהתלכשות בהנפש הבהמית, וכן בכל הדברים הגשמיים - בכדי לבררם כו', וכמו שנתבאר לעיל (ד"ה תקעו) שזהו בחינת הבירור מלמטה למעלה כו' כנ"ל, הרי זה מגיע דוקא בבחינת פנימיות ועצמות אין-סוף למעלה באין ערוך מעבודת העבד הנאמן, שעבודתו היא בבחינת מלמטה למטה כנ"ל, שאינו ממשיך כי אם מבחינת האורות והגילויים דאור אין-סוף כו'.

. . וכמו כן ממשיך על ידי זה גילוי בחינת אור חדש ממש, דבזה דוקא נשלמה הכונה העליונה שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, שזהו דוקא בהבירור בעמל ויגיעה, שהוא בחינת הבירור דמלמטה למעלה, שבזה עושין את הדברים התחתונים עצמן כלים לאלקות, שזהו אמיתית

הכוונה העצמית כו' כנ"ל, ולכן בזה דוקא נמשך בחינת ההעלם העצמי דאין-סוף ממש כו'.

דוקא עבודה בעניינים תחתונים, עניינים שהנשמה שייכת אליהם רק לאחר שירדה למטה ונתלכשה בגוף הגשמי - הם המשלימים את הכוונה העליונה בבריאת העולמות. ועל כן דוקא כאשר האדם עובד כעבד פשוט, לא מצד גילוי אלקי נעלה בנשמתו, אלא בכוחו המצומצם כנשמה נמוכה המלוכשת בגוף גשמי - הרי הוא מתקשר עם עצמותו ית' ממש.

מעלה זו אינה רק בעצם הקשר לעצמותו ית', אלא הדבר בא לידי ביטוי בכך שנמשך על ידי עבודתו 'אור חדש ממש', אור נעלה כל כך ששום עבודה אחרת, נעלית ככל שתהיה, אינה יכולה להמשיך. ואף שלכאורה דוקא עבודתם של הבן והעבד הנאמן יש בה יותר אור וגילוי, שהרי הם מאירה בהם אהבה לאלקות, אך זהו אור מוגבל בלבד, אור שמדור לפי ערך עבודתם ולפי ערך האהבה שלהם, לעומת זאת העבד הפשוט, הרי הוא ממשיך בעבודתו אור נעלה באין ערוך, אור שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות - אור חדש ממש.

* * *

יש להבהיר, שלמרות העובדה שישנה מעלה נפלאה בעבודתו של העבד הפשוט העובד בכוח עצמו, אין משמעות הדבר שעלינו לבטל חלילה את כל שאר הקווים בעבודת ה', וכמובן שעלינו לשלב בעבודתנו את כל הסוגים, הן הבן והן העבד הנאמן.

בחן את עצמך

מדוע דוקא העמל והיגיעה בעבודה קשורים להשלמת הכוונה של דירה בתחתונים?

מדוע דוקא העבודה של עבד פשוט ממשיכה 'אור חדש ממש', הרי לכאורה בעבודתם של הבן והעבד הנאמן ישנו יותר 'אור' וגילוי?

נקודה למחשבה

אנו רגילים לחשוב שאת המטרה של 'לעשות לו ית' דירה בתחתונים' אנו משלימים רק מחוץ לכתלי הישיבה, כאשר אנו עוסקים ב'מבצעים' או יוצאים לשליחות. האם ההבנה הזו השתנתה אצלך לאחר העיון בפרק זה?

בשני העשורים האחרונים נמצאים אנו, החסידים, במציאות קשה, בה אין אנו זוכים שכ"ק יהי' איתנו למטה מעשרה טפחים. כמובן שקטנים אנו מלומר פירוש למצב הזה, אך כמובן שעלינו לפעול במצב הקיים על פי הוראותיה של תורת החסידות.

נסה לחשוב, על פי מה שלמדנו בסוגיא זו, איזו מעלה יכולה להיות דווקא במצב כזה בו אין אנו זוכים לגילויים נעלים ואנו פועלים יותר בקו של 'עבודה בכוח-עצמו'.

בכדי להוריד את כל מה שלמדנו עד עתה מעולם 'השכל' לעולם 'הרגש'
 נדרשת התבוננות והעמקה רבה . כדאי שתכתוב לעצמך מאמר שיוכל
 לתמצת את המאמר הנ"ל.

לפני איזה מצוות תתבונן בכך? ולכמה זמן?

